

Овчарук О. В.

доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу компаративістики інформаційно-освітніх інновацій Інституту цифровізації освіти НАПН України, Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7634-7922>

**ЦИФРОВІ РІШЕННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО
СЕРЕДОВИЩА СУЧАСНИХ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ
ОСВІТИ**

Розбудова та відновлення освітньої діяльності закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) в період війни є важливим стратегічним завданням нашої держави. Втрати, яких зазнала освітня інфраструктура та учні в Україні з початком повномасштабної російської агресії 24 лютого 2022 р., зумовили потребу в пошуку альтернативних шляхів проведення навчання, зокрема у сфері дистанційного та змішаного навчання. Адже в період карантину 2020–2022 рр. українські педагоги вже набули значний досвід використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) і створили умови для дистанційного навчання в школах. Однак питання утворення цілісного, наповненого інформаційно-освітнього шкільного середовища досі залишається невирішеним.

Серед вітчизняних дослідників питання створення цифрового освітнього середовища розглядають В. Биков, О. Спирін, О. Пінчук, С. Литвинова, Н. Морзе, В. Олексюк, О. Овчарук, М. Лещенко, О. Гриценчук, І. Іванюк та ін. [1]. У своїх працях автори конкретизують поняття інформатизації й цифровізації освіти та освітніх закладів, обґрунтовують моделі інформаційно-комунікаційного середовища, виокремлюють роль педагогів у створенні освітнього цифрового середовища, аналізують досвід розвитку останнього в країнах зарубіжжя тощо. Проблема використання цифрових засобів і технологій у школі сьогодні стоїть дуже гостро. Учителі змушені працювати у важких умовах. Наразі контекст освітнього процесу є таким:

– посткарантинний період, пов'язаний із швидким переходом шкіл на дистанційне навчання, особливо в регіонах, де неможливо постійно здійснювати освітній процес очно. Цей період характеризується приверненням уваги вчителів до засобів комунікації з учнями та батьками;

– широкомасштабне вторгнення РФ на територію України, що призвело до втрат шкільної інфраструктури, доступу до Інтернету, засобів зв'язку;

– вимушене переселення учнів, сімей і вчителів, що ускладнило долучення та саму організацію освітнього процесу. Слід також згадати про значну кількість біженців, які опинилися за кордоном в умовах, що ускладнили доступ учнів до вітчизняних освітніх послуг;

– освітні втрати, пов'язані з втратою навчального часу, неповним вивченням нормативів за предметами викладання, іншими обставинами, які ускладнились у зв'язку з карантином та війною для школярів [2].

Тому створення безпечного й доступного інформаційно-цифрового середовища закладу освіти є нагальним завданням для освітян. Для цього потрібні нові цифрові рішення. Протягом останнього року спостерігається значна активність ЗЗСО щодо розбудови освітніх середовищ, створюються нові ресурси для вчителів і учнів, які можна використати в класі. Ще в листопаді 2021 р. Міністерство освіти і науки України анонсувало впровадження онлайн-інструменту для моніторингу рівня безпеки та комфорту закладів освіти (<https://www.pedrada.com.ua/article/2614-bezpechne-osvtn-seredovishche-zakladu-osvti>), що має стати частиною національної системи автоматизованого інформаційного комплексу освітнього менеджменту. Зазначений інструмент було розроблено за підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні. Це свідчить про те, що при розбудові сучасного цифрового освітнього середовища керівники шкіл дбають про безпеку та комфорт для учнів і вчителів. Рішенням для учнів стало широке використання ресурсів Всеукраїнської школи онлайн (ВШО, <https://lms.e-school.net.ua/>), де розміщено безкоштовні методичні матеріали з організації дистанційного й змішаного навчання – від початкової школи до 11-го класу. Також на порталі ВШО є відеоуроки, тести та завдання для школярів 5–11-х класів.

Ще одним прикладом цифрового рішення для шкіл стало пілотування інструменту SELFIE (<https://mon.gov.ua/ua/osvita/cifrova-osvita/selfie>). Це онлайн-інструмент для самооцінювання стану цифровізації закладу освіти через анонімне опитування, в якому твердження та запитання базуються на опублікованій у 2015 р. рамці цифрових компетентностей освітніх організацій DigCompOrg, що розроблена за підтримки Європейської комісії (https://joint-research-centre.ec.europa.eu/european-framework-digitally-competent-educational-organisations-digcomporg/digcomporg-framework_en). На відміну від інших інструментів, SELFIE оцінює думки абсолютно всіх учасників освітнього процесу – керівників шкіл, учителів та учнів. Це дає змогу отримати уявлення про ефективність використання цифрових технологій в окремому закладі освіти. Інструмент не перевіряє знання чи навички опитаних, не порівнює заклади освіти між собою, а дає можливість провести об'єктивне анонімне опитування учасників освітнього процесу й генерує зведений, знеособлений інтерактивний звіт про стан цифровізації.

На жаль, багато шкіл України досі не мають чіткої стратегії щодо цифровізації навчання. Іноді керівництво ЗЗСО не знає, якими є їхні сильні й слабкі сторони у використанні цифрових технологій, які форми та методи розвитку цифрових навичок найпотрібніші вчителям і учням, як слід розподіляти пріоритети в процесі цифрової трансформації закладу, яких вони потребують інвестицій та фінансування в цьому контексті [3].

У 2023 р. Інститутом цифровізації освіти НАПН України проведено опитування 42 708 педагогічних працівників у системі ЗЗСО щодо їхньої готовності й здатності використовувати ІКТ для організації дистанційного навчання з учнями. Серед проблем, на які вказали вчителі, такі: відсутність якісного Інтернету – 64,7 %; недостатнє матеріально-технічне забезпечення учнів – 56,8 %; вیاлові відключення електроенергії – 49,1 %; низький рівень

самоорганізованості та мотивації учнів – 41,3 %; відсутність підтримки з боку батьків – 30 %; брак часу через збільшення навантаження на вчителя – 25,9 %; недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення закладів освіти – 23,1 %; психологічні труднощі під час дистанційного навчання – 14,5 %; труднощі з дистанційним навчанням учнів початкової школи – 13,9 %; зниження якості надання освітніх послуг – 6,3 %; недостатній рівень цифрової компетентності вчителя – 5,1 %; руйнування чи пошкодження закладу під час війни – 4,4 % [4, с. 22]. Усе це свідчить про необхідність подальшого пошуку цифрових рішень та продовження цифровізації освітньої сфери, що підтверджується Концепцією цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 року [5]. Цифровізація – це також комплексна робота над побудовою екосистеми цифрових рішень у сфері освіти й науки, включаючи створення безпечного електронного освітнього середовища, забезпечення необхідної цифрової інфраструктури закладів та установ освіти і науки, підвищення рівня цифрової грамотності учнів та вчителів. Вона стосується впровадження в освітній процес на всіх рівнях сучасних ІКТ із метою розвитку в школярів умінь обирати достовірну інформацію, користуватися безпечними джерелами, застосовувати критичне мислення, використовувати цифровий контент у навчальних цілях та в житті загалом тощо.

Отже, цифрові рішення в системі ЗЗСО – це цифрове управління освітніми процесами; екосистема й середовище, безпечне для всіх користувачів; онлайн-навчання; дистанційне та змішане, персоналізоване навчання, найбільш комфортне й доступне; цифрові підручники; цифрові освітні послуги (моніторинг, тестування, сертифікація, підвищення кваліфікації тощо).

Список використаних джерел

1. *Биков В., Спірін О., Пінчук О.* Сучасні завдання цифрової трансформації освіти. *Вісник Кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття»*. 2020. № 1. С. 27–36. DOI: [https://doi.org/10.35387/ucj.1\(1\).2020.27-36](https://doi.org/10.35387/ucj.1(1).2020.27-36).
2. Третина учнів в умовах війни не мали постійного доступу до навчання – результати дослідження / Державна служба якості освіти України. URL: <https://sqe.gov.ua/tretina-uchniv-v-umovakh-viyni-ne-mali-po/> (дата звернення: 05.10.2023).
3. *Іонан В.* Цифрова трансформація школи та роль інструменту SELFIE в ній. *Освіторія*: вебсайт. URL: <https://osvitoria.media/experience/tsyfrova-transformatsiya-shkoly-ta-rol-instrumentu-selfie-u-nij/>.
4. Результати онлайн-опитування «Готовність і потреби вчителів щодо використання цифрових засобів та ІКТ в умовах війни: 2023»: аналіт. звіт / О. Овчарук, І. Іванюк, О. Гриценчук та ін. ; за заг. ред. О. Овчарук. Київ : ЦО НАПН України, 2023. 81 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/736435/> (дата звернення: 05.10.2023).
5. Проєкт Концепції цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 року / М-во освіти і науки України. 2021. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/koncepciya-cifrovoyi-transformaciyi-osviti-i-nauki-mon-zaproshuye-dogromadskogo-obgovorennya> (дата звернення: 05.10.2023).